

Article Type / Makale Türü
Araştırma Makalesi -
Research Article

Application Date / Başvuru Tarihi
10.04.2022 / 04.10.2022

Admission Date / Yayına Kabul Tarihi
12.27.2022 / 27.12.2022

ULUSLARARASI ENTEGRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ'NDE SERMAYE ÖGELERİ: BİST KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİ İNCELEMESİ

CAPITAL ITEMS IN THE INTERNATIONAL INTEGRATED REPORTING FRAMEWORK: A REVIEW OF BIST CORPORATE GOVERNANCE INDEX

Vesile ÖMÜRBEK¹, Fatma CESUR², Elif TURHAN³, Rahiye AKALIN⁴

ÖZ: Küresel ekonomik gelişmeler doğrultusunda işletmelerin performans değerlemelerinde finansal bilgilerin yanı sıra finansal olmayan bilgilere olan ihtiyaç entegre raporlamayı ortaya çıkarmıştır. Entegre raporlamada yer alan sermaye ögeleri de işletmelerin performansları hakkında bilgi sağlamaktadır. Çalışmada BIST Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan ve entegre raporlama düzenleyen 7 işletme, uluslararası entegre raporlama çerçevesinde sermaye ögeleri kapsamında incelenmektedir. Çalışma kapsamında bulunan işletmelerin 2021 yılı entegre raporları içerik analizi yöntemi ile manuel olarak incelenmiştir. Yapılan inceleme sonrasında işletmelerin entegre raporlarında insan sermayesi, sosyal ve ilişkisel sermaye, doğal sermaye ve entelektüel sermaye ögelerine yer verme düzeyleri ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Sonuç olarak işletmelerin entegre raporlarında en çok insan sermayesi, en az da entelektüel sermaye ögesine ilişkin bilgilere yer verdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : *Entegre Raporlama, Sermaye Ögeleri, Kurumsal Yönetim.*

ABSTRACT: In line with global economic developments, the need for non-financial information as well as financial information in the performance evaluations of enterprises has revealed integrated reporting. The capital elements in the integrated reporting also provide information about the performance of the enterprises. In the study, 7 companies that are in the BIST Corporate Governance Index and that organize integrated reporting are examined within the scope of capital elements within the framework of international integrated reporting. The integrated reports of the enterprises within the scope of the study for the year 2021 were examined manually with the content analysis method. After the examination, evaluations were made about the level of including human capital, social and relational capital, natural capital and intellectual capital elements in the integrated reports of the enterprises. As a result, it has been determined that enterprises include information on human capital most and intellectual capital at least in their integrated reports.

Keywords: *Integrated Reporting, Capital Elements, Corporate Management.*

¹ Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, vesileomurbek@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8647-1708>

² Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, fatmacsr7@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9952-5699>

³ Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, elifbinarbasi32@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6403-8567>

⁴ Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, rahiye.can@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0124-9660>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

The aim of the study is to examine the capital elements in the integrated reports of the enterprises subject to the BIST corporate governance index.

Research Questions

The study focuses on two main questions; Which capital element is mostly included in the integrated reports of the enterprises? Which capital element is included in the integrated reports of the enterprises at least?

Literature Review

There are a limited number of studies on capital items. These studies are summarized as follows: In the study conducted by Küçükgergerli (2016) to create an integrated reporting index and to investigate the relationship between the stock value of companies and integrated performance, integrated reporting index grades were created and as a result of these grades, significant results were obtained regarding the relationship between companies' stock value and integrated performance. As a result of the study conducted by Aras and Mutlu Yıldırım (2019) to determine the indicators representing multiple capital elements in integrated reporting, it has been observed that the indicators of social and relational capital and human capital are the highest in number, while the indicators of produced capital and intellectual capital are the least. In the study conducted by Berberoğlu (2019) to analyze how and in what direction integrated reporting applications have developed over the years, it has been concluded that integrated reporting applications have developed over the years. In the study conducted by Eskin (2019) to determine to what extent the integrated reporting components are included in the annual reports, it has been concluded that the explanations within the scope of the business model element do not fully explain the value creation process, and the explanations within the scope of the performance element do not cover all of the capital elements. As a result of the study carried out by Öztürk (2019) to provide information on integrated reporting and to present the current developments, Garanti Bank's 2017 integrated report was examined and it was determined that capital elements were handled under the appropriate headings for Garanti Bank's own business model. In the study conducted by Gökoğlu and Tutkavul (2022), in order to compare the values of capital elements in the integrated reports of banks operating in the financial sector in Turkey, it was determined that the integrated reporting scores of private banks are generally higher than those of state-owned banks. The aim of the study by Kaya and Atasel (2022) is to determine the relationship between capital elements and the value creation process. As a result of the study, it has been determined that there is a positive relationship between business values and intellectual, human, social and relational, financial capital (profit shares), and a negative relationship between natural, manufactured and financial capital (financial expenses).

Methodology

In the study, the levels of including human capital, social and relational capital, natural capital and intellectual capital elements in the integrated reporting of 7 enterprises that are included in the BIST Corporate Governance Index and that organize integrated reporting were examined. The index model suggested by Küçükgergerli (2016) was used in the study. Within the scope of the review, the enterprises were given points as "1" if there is an explanation regarding the index model criterion in their integrated reports, and "0" if there is no explanation. Evaluations were made as a result of the scores reached as a result of the scoring.

Results and Conclusions

As a result of the study, it has been determined that the most emphasized capital element in the integrated reports of the enterprises subject to the corporate governance index is human capital, and the least emphasized capital element is intellectual capital.

1. GİRİŞ

Finansal tablolar, işletmelerin performans değerlendirmesinde yıllardır tek kaynak olarak kullanılmaktadır. Ancak, son yıllarda yaşanan küresel ekonomik gelişmeler işletmelerin performansı ve geleceği hakkında yalnızca finansal tablolar üzerinden değerlendirme yapılmasının yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda işletmelerin finansal raporlama yapmalarının yanı sıra bütün paydaşları için nasıl bir değer yarattıkları hakkında da açıklama yapmaları beklenmektedir.

Entegre raporlama, işletmelerin yarattığı değeri kısa, öz, bütüncül, anlaşılabilir ve stratejik bir bakış açısıyla paydaşlarına aktarma yolu olarak ortaya çıkan bir raporlama yöntemi haline gelmiştir. Entegre rapor düzenlemek isteyen işletmelerin tümüne yön göstermek ve uluslararası düzeyde genel kabul görmüş bir entegre raporlama çerçevesi hazırlamak amacı ile 2010 yılında Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (IIRC) kurulmuş ve konseyin kurulması ile birlikte entegre raporlamaya yönelik yapılan çalışmalar da hız kazanmıştır. IIRC, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'ni (IIRF) 2013 yılı Aralık ayında yayımlamış ve 2021 yılında güncellemiştir.

İşletmelerin strateji ve performanslarını daha iyi ifade edebilmelerine olanak sağlamak amacı ile hazırlanan IIRF, içerik öğeleri ile kılavuz ilkeleri anlatmakta, söz konusu ilkelerin altında yer alan temel kavramları açıklamaktadır. IIRF ülkemizde Türkçe'ye çevrilerek yayımlanmıştır. Uygulama sürecinde karşılaşılan sorunların çözüme kavuşturulması ve entegre raporun hazırlanması ile ilgili Türkiye'de faaliyette bulunan işletmelere rehberlik etmek amacı ile "Entegre Raporlama Türkiye Ağı-ERTA" kurulmuştur. ERTA günümüzde de çalışmalarını yürütmeye devam etmektedir.

Çalışmanın amacı BİST kurumsal yönetim endeksine tabi işletmelerin entegre raporlarında yer alan sermaye öğelerinin incelenmesidir. Çalışmada ilk olarak sermaye öğeleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, ardından kılavuz ilkeler ve içerik öğeleri açıklanmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında Küçükgergerli'nin (2016) önermiş olduğu endeks modeli kullanılarak, söz konusu endeks kriterleri çerçevesinde BİST kurumsal yönetim endeksine tabi olup, entegre rapor yayımlayan 7 işletmenin entegre raporları incelenmiştir. Yapılan incelemede her bir işletmeye entegre raporunda endeks modeli kriterine ilişkin açıklama olması halinde "1", açıklama olmaması halinde ise "0" puanı verilmiştir. Puanlama sonucunda elde edilen skorlar neticesinde işletmelerin entegre raporlarına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Entegre raporlama konusunda literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak sermaye öğelerini kapsayan sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Sermaye öğeleri konusunda yapılan bazı çalışmalara aşağıda yer verilmiştir:

Küçükgergerli (2016) tarafından, entegre raporlama endeksi oluşturmak ve şirketlerin hisse senedi değeri ile entegre performans arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılan çalışmada entegre

raporlama endeks notları oluşturulmuş ve bu notlar neticesinde şirketlerin hisse senedi değeri ile entegre performans arasındaki ilişkiye yönelik anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

Aras ve Mutlu Yıldırım (2019) tarafından, entegre raporlamada çoklu sermaye ögelerini temsil eden göstergelerin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışma sonucunda sosyal ve ilişkisel sermaye ile insan sermayesi ögesine ait göstergelerin sayıca en fazla, üretilmiş sermaye ile fikri sermaye ögesine ait göstergelerin ise en az sayıda olduğu gözlemlenmiştir.

Berberoğlu (2019) tarafından, entegre raporlama uygulamalarının yıllar içinde nasıl ve ne yönde geliştiğini analiz etmek amacı ile yapılan çalışmada yıllar itibariyle entegre raporlama uygulamalarının gelişme gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Eskin (2019) tarafından, entegre raporlama bileşenlerinin faaliyet raporlarında ne ölçüde yer aldığını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, iş modeli ögesi kapsamında yer alan açıklamaların değer yaratma sürecine tam olarak açıklık getirmediği, performans ögesi kapsamında yer alan açıklamaların sermaye ögelerinin bütününe kapsamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öztürk (2019) tarafından, entegre raporlama hakkında bilgi vermek ve mevcut gelişmeleri ortaya koymak amacıyla yapılan çalışma sonucunda Garanti Bankası'nın 2017 yılı entegre raporu incelenmiş ve sermaye ögelerinin Garanti Bankası'nın kendi iş modeline uygun başlıklar halinde ele alındığı belirlenmiştir.

Gökoğlu ve Tutkavul (2022) tarafından, Türkiye'de finans sektöründe faaliyet gösteren bankaların entegre raporlarında sermaye ögelerinin hangi değerleri aldıklarını karşılaştırmak amacıyla yapılan çalışmada özel sermayeli bankaların entegre raporlama skorlarının kamu sermayeli bankalara göre genel anlamda daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kaya ve Atasel (2022) tarafından yapılan çalışmanın amacı, sermaye ögelerinin değer yaratma süreciyle olan ilişkisini belirlemektir. Çalışma sonucunda işletme değerleri ile entellektüel, insan, sosyal ve ilişkisel, finansal sermaye (kâr payları) arasında pozitif ilişki, doğal, üretilmiş ve finansal sermaye (finansman giderleri) arasında negatif ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

3. ULUSLARARASI ENTEGRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ'NDE KILAVUZ İLKELER

Kılavuz ilkeler, entegre raporun nasıl hazırlanması gerektiği, rapor içeriğinin nasıl olacağı, raporda yer alan bilgilerin nasıl sunulması gerektiği hakkında işletmelere yol gösterici nitelikteki ilkeleri ifade etmektedir.

Entegre raporlamanın “stratejik odak ve geleceğe yönelim, bilgiler arası bağlantı, paydaşlarla ilişkiler, önemlilik, kısa ve öz olma, güvenilirlik ve eksiksizlik, tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik” olmak üzere yedi tane kılavuz ilkesi bulunmaktadır (UERÇ, 2021). Bu ilkeler aşağıdaki gibi açıklanmaktadır;

Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim; Bir entegre raporun işletme stratejisi ve bunun işletmenin değer yaratma kabiliyeti ile sermaye ögeleri kullanım düzeyi ve etkileşimi ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğuyula ilgili bilgi sağlaması gerekmektedir (UERÇ, 2021).

Bilgiler Arası Bağlantı; Bir entegre raporun işletmenin zaman içerisinde değer yaratma kabiliyetine etki eden etmenlerin birleşimi, birbirleri ile ilişkileri ve bağımlılıklarının bütünsel bir resmini sunması gerekmektedir (UERÇ, 2021). Bu noktada entegre düşünce kavramı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu kavramın oluşturulabilmesi için dış çevre, kurumsal yönetim, iş modeli, risk ve fırsatlar, strateji ve kaynak tahsisi, performans, çeşitli işletme birim ve fonksiyonları, sermaye ögeleri, finansal ve finansal olmayan bilgiler ile işletme tarafından hazırlanan iç ve dış raporlar arasında bağlantı kurulması ve bunun rapora yansıtılması gerekmektedir (Yüksel, 2017).

Paydaşlarla İlişkiler; Bir entegre raporun işletmenin temel paydaşları ile arasında kurulmuş olan ilişkinin doğası ve kalitesi hakkında bilgi sağlaması ve paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerini anlama, dikkate alma ve karşılama seviyesini göstermesi gerekmektedir (UERÇ, 2021).

Önemlilik; Bir entegre raporun işletmenin değer yaratma kabiliyetine önemli derecede etki eden hususlar ile ilgili bilgi sağlaması gerekmektedir (UERÇ, 2021).

Kısa ve Öz Olma; Entegre raporun kısa ve öz olması gerektiğini ifade etmektedir (UERÇ, 2021). Bunun sebebi okunabilirliği arttırma arzusudur. Raporun gereksiz şekilde uzamasını önlemek amacı ile tekrarlardan kaçınılmaya çalışılmaktadır (Saban vd., 2017).

Güvenilirlik ve Eksiksizlik; Entegre rapor hazırlama sürecinde işletme ile ilgili olumlu veya olumsuz bütün önemli konulara dengeli bir şekilde yer verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, raporun maddi hata içermeyecek şekilde hazırlanmasına da özen gösterilmesi gerekmektedir (UERÇ, 2021).

Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik; Entegre raporda yer alan bilgilerin tutarlı bir temele dayalı olarak işletmenin zaman içinde değer yaratma kabiliyeti bakımından, diğer işletmelerle karşılaştırma yapılmasına imkân tanıyacak biçimde sunulması gerekmektedir (UERÇ, 2021).

Entegre raporun hazırlanması ve sunulmasında kılavuz ilkeler tek başına veya bir bütün olarak kullanılabilir. Bundan dolayı özellikle kısa ve öz olma ile eksiksiz olma gibi aralarında bariz bir çatışma durumu bulunan kılavuz ilkelerinin çok iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir (Battal, 2018). İşletmelerin entegre raporlama kılavuz ilkelerine bağlılığı, gerekli ve önemli bilgilerin verilmesi ile birlikte entegre raporun okunmasını kolaylaştırmakta, işletmeler hakkında geleceğe yönelik daha açık ve şeffaf bilgiler verilebilmektedir (Tuğay ve Temel, 2022).

4. ULUSLARARASI ENTEGRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ'NDE İÇERİK ÖGELERİ

Entegre raporlarda birbiriyle ilişkili olan, entegre düşünce temelinde hazırlanarak sunulan sekiz farklı içerik ögesi bulunmaktadır (Yüksel ve Aracı, 2017). Ögelerin herhangi bir sıraya bağlı olarak mı yoksa bağımsız şekilde mi sunulması gerektiği hakkında belirlenmiş şekil zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak birbiriyle bağlantılı olan içerik ögelerinin raporlarda aralarında ilişki kurularak görevleri ele alınmaktadır (Sevim vd., 2017). Bu ögeler aşağıdaki gibi açıklanmaktadır.

Kurumsal Görünüm ve Dış Çevre: İşletmenin hangi alanda ve hangi şartlar altında faaliyette bulunduğu sorusunun cevabı niteliğindedir (Aras ve Sarıoğlu, 2015).

Kurumsal Yönetim: İşletmeler raporlarında, mevcut kurumsal yönetim yapısı ile değer yaratma yeteneklerinin nasıl destekleneceğini açıklamaktadır (Yılmaz vd., 2017).

İş Modeli: İşletmelerin kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma amacıyla sermaye ögeleri ve dış çevre unsurlarıyla nasıl bir etkileşimde olduğunu açıklamaktadır (Lipunga, 2015).

Riskler ve Fırsatlar: İşletmelerin kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini etkileyebilecek risk ve fırsatların hangileri olduğunu aynı zamanda bunları nasıl değerlendirdiklerini kapsamaktadır (Lipunga, 2015).

Strateji ve Kaynak Aktarımı: İşletmenin ulaşmak istediği hedefleri ve bu hedeflere ulaşma yollarından bahsetmektedir (İşgüden Kılıç, 2018).

Performans: Kuruluşların varmak istediği nokta için belirlenen stratejik hedeflerin gerçekleştirilme derecesini içermektedir. Ayrıca meydana gelen sonuçların etkileşim içinde bulunulan sermaye ögelerini nasıl etkilediğini ifade etmektedir (Dereköy, 2018).

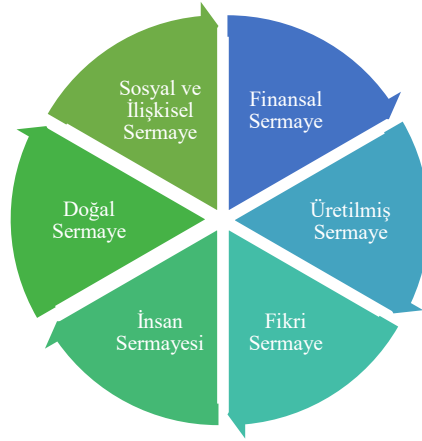
Genel Görünüş: İşletmelerin hedefledikleri stratejiyi uygularken karşılaşılabilecek zorluk, risk ve belirsizliklerini açıklarken aynı zamanda bütün bunların iş modeline nasıl yansıtacağını ve gelecekteki performans için ne gibi sonuçlar doğuracağını ortaya koymaktadır (İşgüden Kılıç, 2018).

Hazırlık ve Sunum Temeli: Bu öge raporda hangi konulara yer verileceğine ve konuların nasıl belirleneceğini kapsamaktadır. Bununla birlikte konuların nasıl ölçüldüğü ve değerlendirildiği de açıklanmaktadır (Lipunga, 2015).

5. ULUSLARARASI ENTEGRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ'NDE SERMAYE ÖGELERİ

Sermaye ögeleri IIRF'de "*Kuruluşun faaliyetleri ve sonuçları ile artan, azalan ya da dönüştürülen bir değerler stoğudur*" şeklinde tanımlanmaktadır. IIRF'ye göre sermaye ögeleri; finansal, üretilmiş, fikri, insan, doğal, sosyal ve ilişkisel sermaye olarak sınıflandırılabilir (UERÇ, 2021). Sermaye ögelerinin sınıflandırılması Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Sermaye Ögeleri

Kaynak: UERÇ, 2021.

UERÇ'ye göre entegre raporlama yapan kuruluşların Şekil 1'de gösterilen sınıflandırmayı kullanması veya raporlarını söz konusu ögelere göre düzenlemeleri zorunlu tutulmamaktadır. Buna göre kuruluşlar sermaye ögelerini farklı şekilde kategorize edebilmektedirler. Sermaye ögelerinin bu çerçevede yer almasının amacı; değer yaratma kavramının teorik temelini vurgu yapmak, işletmelerin kullandıkları ya da etkiledikleri tüm sermaye biçimlerinin dikkate alınmasını sağlamaya hizmet eden kılavuz bilgiler sağlamaktır (UERÇ, 2021). Adı geçen çerçevede bulunan sermaye ögeleri aşağıda açıklanmaktadır.

Finansal Sermaye; Finansal sermaye işletmelerin performansını ölçmede geleneksel bir ölçüttür (Sevim ve Bayhan, 2018). Finansal sermaye, kuruluşların borçlanma, öz sermaye ya da hibe gibi finansman ya da faaliyetler ya da yatırımlar yolu ile elde ettiği, mal üretimi ya da hizmet sağlama amacı ile kullanıma sunulan bir fon havuzu olarak tanımlanmaktadır (UERÇ, 2021). Finansal performansın ölçümünde kullanılan endeks kriterleri Aktif Büyüklüğü, Net Kâr, Ciro (Banka: Faiz Gelirleri), FVÖK / Aktif Toplamı (Banka: Net Faiz Geliri / Aktif Toplam), ROA (Aktif Kârlılık), ROE (Özkaynak Kârlılığı), ROS (Satış Kârlılığı) (Banka: Net Kâr / Faiz Gelirleri), Kaldıraç Oranı, Cari Oran ve Likidite Oranı olarak sıralanmıştır (Küçükgergerli, 2016). Bu çalışmada sayısal veriler kullanılmadığı için finansal sermaye unsuru değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Üretilmiş Sermaye; İşletmenin faaliyetlerini sürdürebilmesine katkı sağlayan bina, altyapı, ekipman, makine gibi elde edilmiş fiziki nesnelerin tümüdür (Adams ve Simnett, 2011). Bu sermaye ögesi işletmenin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan son ürün ya da hizmet tedarikinin parçası olmaktan ziyade üretim sürecine yardımcı olan kuruluşun kendi kullanımını için sahip olunan kaynaklardan meydana gelmektedir (Güldoğan, 2021; Vargün vd., 2021). İşletmelerin toplumun ve pazarın ihtiyacını karşılayabilecek şekilde daha esnek, hızlı ve yenilikçi olmaları üretilmiş sermayenin verimli kullanılmasıyla ilişkilendirilmektedir (Berberoğlu, 2019).

Üretilmiş sermaye kavramı, işletmelerin mali tablolarından elde edilebilen, onlardan ayrı olarak düşünülemez bir kavramdır. Bu nedenle maddi duran varlık yatırımları fazla olan işletmelerin, üretilmiş sermayelerinin de güçlü bir yapıda olduğu söylenebilir (Küçükgergerli, 2016). Fakat çalışmada sayısal veriler kullanılmadığı için üretilmiş sermaye unsuru değerlendirilmediği tabii tutulmamıştır.

Fikri Sermaye; İşletmeye ait patent, telif hakkı, yazılım gibi fikri mülkiyetler ile zımni bilgi, sistemler, prosedürler gibi bilgiye dayalı maddi olmayan kaynaklar olarak tanımlanmaktadır (UERÇ, 2021). Kuruluşların rekabetçiliğinde oldukça önemli olan bu sermaye ögesi gelecekte kâr elde etme potansiyelinin de bir belirleyicisi olarak görülmektedir (Aras ve Sarıoğlu, 2015). Fikri mülkiyet varlıkları, işletme varlıklarını korumaya yönelik yasal mekanizmalarla telif hakkı, patent, know-how, ticari sırlar, dizayn hakları, bilgi teknolojilerine yapılan yatırımlar, işletme kültürü, yönetim felsefesi vb. kapsamaktadır (Aslanoğlu ve Zor, 2006). Fikri sermaye kriterleri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Fikri Sermaye Kriterleri

Kriter	Açıklamalar
1. Telif Hakları ve Patentler	
Yeni Ürün Adedi	Yıl içerisinde üretime alınan ya da hizmete sunulan yeni ürün adedi
Patent Sayısı	Toplam patent sayısı, nitelikleri ve ticari marka sayısı
Araştırma ve Geliştirme Giderleri	Araştırma ve geliştirme giderlerinin niteliği ve durumu
2. Zımni Bilgi, Sistem ve Prosedürler ve Protokoller	
3. Bilgi Teknolojileri Yatırımları	Bilgi teknolojilerinin detayı ve yapılan yatırım tutarı
4. İşletme Kültürü, Yönetim Süreçleri	İşletme kültürü ve yönetim süreçlerine dair bilgiler

Kaynak: Küçükgergerli, 2016.

Tablo 1’de fikri sermaye ögesi altında patentler ve telif hakları, zımni bilgi, sistemler, prosedürler ve protokoller, bilgi teknolojilerine yapılan yatırımlarla işletme kültürü ve yönetim süreçlerinin yer aldığı 4 kriter çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ayrıca yeni ürün adedi, patent sayısı, araştırma ve geliştirme giderleri olmak üzere üç alt kriter bulunmaktadır.

İnsan Sermayesi; İşletme bünyesindeki çalışanların sahip olduğu bilgi, beceri, yetenek, tecrübe gibi nitelikler bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. İnsan sermayesi işletmelerin piyasa değerlerini ve katma değerlerini zenginleştirmektedir. Bu nedenle de adeta yeniliklerin yakıtı şeklinde görülen bu öge işletmeler için büyük önem taşımaktadır.

İşletmelerin avantaj üstünlüğü güçleri aslında beşeri sermayesini ne ölçüde doğru yönettiğiyle ilişkilendirilmektedir. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmeler teknolojik yeteneklerinin daha sınırlı olması sebebiyle sektörlerinde rekabetçi, yenilikçi ve yaratıcı üstünlük sağlayabilmek amacıyla nitelikli insan gücüne daha çok ihtiyaç duymaktadır (Dar ve Mishra, 2021).

Bu ögenin yeni bilgi yaratma konusunda işletmenin başarı anahtarı olduğu savunulmaktadır. Bu bağlamda, insan sermayesi bir işletmedeki çalışanların yetkinlikleri içinde bulunan maddi olmayan değerleri ifade etmektedir (Rumman, 2021). İnsan sermayesi kriterleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. İnsan Sermayesi Kriterleri

Kriter	Açıklama
1. Ücretler	
-Mesai Ücretleri	Mesai ücretlerinin sektör ortalamasındaki yeri
-Ek ödenekler	Kâr payı, sosyal yardım gibi motivasyon artırıcı ödemeler
2. İş Sağlığı ve Güvenliği	Çalışanların sağlığını ve güvenliğini korumak için alınan tedbirler
-Fiziki çalışma şartları	OHSAS 18001218 belgesine sahip olma durumu
-Özel Sigortalar	Çalışanlara sağlanan yaşam sigortası ve özel sağlık sigortası
3. Kadın Çalışanlara Yönelik Haklar	Kadınların çalışma hayatına kazandırılmasına yönelik uygulanan politikalar
-Pozitif Ayrımcılık	Yasal yaptırımların yanı sıra kadın çalışanlara yönelik pozitif ayrımcılıklar
-Yönetimdeki Kadın İşgücü	Üst yönetimde yer alan kadın çalışan bilgisi
4. Sosyal İmkanlar	Spor tesisleri, kültür-sanat aktiviteleri gibi çalışanlara sağlanan olanaklar
5. Karar Alma ve Yönetime Katılma Hakkı	Çalışanların karar alma aşamasına katılıp katılmadıkları
6. İşgücü Tatmin Anketi	Çalışanların işletmeyi ve çalışma şartlarını değerlendirmesi için anketler
7. Performans Değerlendirme Sistemi	Çalışanların performans değerlendirmesine ilişkin bir sürecin bulunup bulunmadığı ve altın üstü değerlendirme fırsatının olup olmadığı
8. İş gücü Devir oranı	İş gücü devir oranına yönelik açıklamalar
9. Engelli Çalışanlar	Engelli çalışanlara yönelik yasaların ötesinde, uygulanan pozitif ayrımcılıklar
10. Eşitlik	Çalışanlara ayrımcılık yapıp yapılmadığına ilişkin açıklamalar
11. Mesleki Eğitim	Çalışanların mesleki gelişimlerine yönelik uygulama ve eğitim olanakları
12. Sendika Hakkı ve Toplu Sözleşme Olanığı	Çalışanlara sendika üyesi olma ve toplu sözleşme fırsatı sağlanma durumu
13. Ödüller	Çalışanlara karşı tutum ve davranışlardan dolayı alınan ödüller

Kaynak: Küçükgergerli, 2016.

Tablo 2’de insan sermayesi ögesi altında ücretler, iş sağlığı ve güvenliği, kadın çalışanlara yönelik haklar, sosyal imkanlar, karar alma ve yönetime katılma hakkı, işgücü tatmin anketi, performans değerlendirme sistemi, işgücü devir oranı, engelli çalışanlar, eşitlik, mesleki eğitim, sendika hakkı ve toplu sözleşme olanağı, ödüller olmak üzere 13 adet kriter çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır (Küçükgergerli, 2016).

Doğal Sermaye; İşletmelerin ekonomik üretimleri için, geçmişte ya da bugün kullandığı aynı zamanda gelecekte değer yaratma maksadıyla kullanabileceği bütün yenilenebilir veya yenilenemez doğal kaynak girdilerini içeren bir süreçtir (Kevser, 2020).

Doğal sermaye Dünya'nın mevcut su, hava, mineral, fosil yakıtlar ve eko-sistem gibi çevresel kaynaklarını içermektedir. İşletmelerin entegre raporunda bu kaynaklara ne kadar bağımlı olduğunu ve faaliyetleri sonucunda bu öğeleri nasıl değiştirip dönüştürdüğünü ayrıca varsa olumsuz etkilerini en aza indirmek için aldığı önlemleri açıklaması beklenmektedir (Güldoğan, 2021). Bu nedenle sürdürülebilir kaynakları daha verimli kullanarak, doğru kararlar almaya yönelik bir doğal sermaye yaklaşımı üzerine odaklanmak gerekmektedir.

Doğal sermaye; insan, ekosistem hizmetleri ve ekonomi arasındaki ilişkiyi temsil etmektedir. Doğal sermaye varlıkları insanlara hem doğrudan (temiz hava sağlama) hem de dolaylı şekilde (ekonomik destek) fayda sağlayabilecek yenilenebilir ve yenilenemez kaynaklardan oluşmaktadır.

Temelde insan merkezli olan doğal sermaye kavramı belirli işlev ve biçimlerde insan refahını desteklemektedir. Teknoloji her ne kadar doğal kaynakların faydalarını ve kullanım imkanlarını artırsa da bu kaynaklar sınırsız değildir. Bu nedenle bu sermaye ögesi esas olarak sürdürülebilir kalkınma için endişe duyulması anlayışına dayanmaktadır (Bateman ve Mace, 2020). Doğal sermaye kriterleri Tablo 3'te açıklanmaktadır.

Tablo 3. Doğal Sermaye Kriterleri

Kriter	Açıklama
1. Oranlar	
-CO2 (Sera Gazı) Emisyonu	Sera gazı emisyon oranlarına ilişkin açıklamalar
-Elektrik Kullanımı	Elektrik tüketimini azaltmaya yönelik alınan tedbirler
-Su Kullanımı	Su tasarrufu için alınan önlemler ve atık su yönetim sistemi
2. Karbon Saydamlık Projesi	Karbon saydamlık projesi ile ilgili açıklamalar
Çevre Yönetim Sistemi ISO 14001	Çevre yönetim sistemi sertifikası ile ilgili açıklamalar
4. Çevre Dostu Girişimler	Çevreyi pozitif yönde etkileyen girişimlere ilişkin açıklamalar
5-Yenilenebilir enerji	Yenilenebilir enerji kaynaklarına verilen destek ve bu kaynakların kullanımı
6.Çevresel Etki	İşletme faaliyetlerine bağlı olarak çevreye verilen olumlu/olumsuz katkılar
7. Çevre Ödülleri	Faaliyet dönemi içerisinde çevreye yapılan katkı nedeni ile alınan ödüller

Kaynak: Küçükgergerli, 2016.

Tablo 3'te belirtildiği gibi, doğal sermaye ögesi altında oranlar, karbon saydamlık projesi, çevre yönetim sistemi, çevre dostu girişimler, yenilenebilir enerji, çevresel etki ve çevre ödülleri konularının

bulunduğu 7 adet kriter çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca oranlar temel başlığı, sera gazı emisyonu, elektrik kullanımı ve su kullanımı olmak üzere 3 adet alt kritere göre değerlendirilmektedir (Küçükgergerli, 2016).

Sosyal ve İlişkisel Sermaye; İşletmelerin topluluklar, paydaş grupları ve diğer ağların kendi içindeki ve aralarındaki gelenek ve ilişkiler ile bireysel ve toplu refahı artırma amacı ile bilgi paylaşım yeteneği olarak tanımlanmaktadır.

Paylaşılan normlar, ortak değerler, davranışlar, başlıca paydaşlarla olan ilişkiler ve bir işletme tarafından geliştirilen ve işletmenin dış paydaşları ile birlikte korumak için çalıştığı karşılıklı güven ve etkileşime girme isteği, bir kuruluşun geliştirdiği marka ve itibar ile ilgili maddi olmayan varlıklar ile bir işletmenin faaliyet gösterme ehliyeti, sosyal ve ilişkisel sermaye ögesi kapsamında değerlendirilmektedir (UERÇ, 2021). Sosyal ve ilişkisel sermaye ögesi müşteri sağlığı, güvenliği ve gizliliği, ayrımcılığa uğramama, insan hakları, iş birliği özgürlüğü gibi konuları içermektedir (Sevim ve Bayhan, 2018).

Sosyal ve ilişkisel sermaye ögesi alanı ile ilgili eğitim, sağlık gibi konularda yapılan dönemsel destekler sosyal projeler kriteri altında değerlendirilmektedir (Özbay, 2013). Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, sosyal yatırımlar, yardım ve bağışlar, yolsuzluk ve rüşvetle mücadele, ISO 9001 dışında sektöre ilişkin alınan diğer kalite sertifikaları ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum incelenen işletmelerin açıklama yaptıkları önemli konular arasındadır. Sosyal ve ilişkisel sermaye kriterleri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Sosyal ve İlişkisel Sermaye Kriterleri

Kriter	Açıklama
1. Sosyal Sorumluluk Projeleri	Eğitim, sağlık, spor gibi sosyal sorumluk projeleri ile ilgili açıklamalar
2. Sosyal Yatırımlar	Çevre, kültür-sanat gibi uzun vadeli sosyal yatırımlar ile ilgili açıklamalar
3. Yardım ve Bağışlar	Yardım ve bağışlarla ilgili açıklamalar
4. Yolsuzluk ve Rüşvetle Mücadele	Yolsuzluk ve rüşvetle mücadeleye karşı alınan tedbirlere ilişkin açıklamalar
5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ödülleri	Faaliyet döneminde sosyal sorumluluk faaliyetleri sonucu alınan ödüllere ilişkin açıklamalar
6. Kalite Yönetim Sistemi ISO 9001	ISO 9001 belgesine sahip olup olmadığı ile ilgili açıklamalar
7. Sektöre İlişkin Diğer Kalite Sertifikaları	ISO 9001 dışında faaliyet gösterilen sektöre ilişkin diğer kalite belgeleri ile ilgili açıklamalar
8. Kalite Ödülleri	Kalite faaliyetlerine ilişkin alınan ödüllerle ilgili açıklamalar
9. Tüketici Memnuniyeti	Tüketici memnuniyetini ölçmek için yapılan anketlere ilişkin açıklamalar
Tüketici Memnuniyeti Araştırması	Müşteri memnuniyet anketi uygulama durumu
Araştırma Sonuçlarının Yönetim Kararlarında Dikkate Alınması	Anketlerin karar alma süreçlerine etkisi
10. Tüketici Şikâyet Mekanizması	İşletme bünyesinde müşterilerin şikâyetlerini iletebilecekleri bir sistem ile ISO 10002 sertifikasının bulunması
11. Satış ve Sonrası Hizmet	Satış sonrası garanti, servis bakım, taşıma, kurulum gibi hizmetler
12. Tüketici Ödülleri	Alınan tüketici ödülleri
13. Tedarikçi Seçimi	Tedarikçilerin hangi kriterler çerçevesinde seçildiklerine ilişkin açıklamalar
Eşitlik	Tedarikçi seçiminde her tedarikçiye eşit imkân verilmesine yönelik politikalar
Kurumsal Sosyal Politikalara Uygunluk	Tedarikçi seçiminde işletmenin kurumsal sosyal politikaları ile uyum şartı arama durumu
14. Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum	Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Raporu
15. Kurumsal Yönetim Endeksi	Kurumsal yönetim derecelendirme notuna ilişkin bilgi

Kaynak: Küçükgergerli, 2016.

Tablo 4'te sosyal ve ilişkisel sermaye ögesi altında sosyal yatırımlar, yardım ve bağışlar, yolsuzluk ve rüşvetle mücadele, kurumsal sosyal sorumluluk ödülleri gibi konuların yer aldığı 15 adet ana kriter çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır (Özbay, 2013). Ayrıca tüketici memnuniyetine odaklanan iki adet alt kriter de bulunmaktadır. Ana ya da alt kriter olmasına bakılmaksızın her bir kriter ayrı ayrı değerlendirilmektedir (Küçükgergerli, 2016).

6. KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİNDEKİ ENTEGRE RAPOR DÜZENLEYEN İŞLETMELERİN SERMAYE ÖGELERİNİN İNCELENMESİ

Kurumsal yönetim endeksinde yer alan ve entegre rapor düzenleyen 7 işletmenin IIRF'ye göre sermaye ögeleri bakımından entegre raporları manuel bir şekilde incelenerek elde edilen sonuçlar Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Kurumsal Yönetim Endeksindeki Entegre Rapor Düzenleyen İşletmelerin Sermaye Ögelerinin İncelenmesi

Kriterler	SKORLAR							
	Garanti Bankası	Halk Bankası	Sınai Kalkınma Bankası	Coca-Cola	Aksa Akrilik	Vestel	Yapı Kredi	Toplam
İNSAN SERMAYESİ								
1. Ücretler	0	0	0	0	0	0	0	0
-Mesai Ücretleri	0	0	0	0	0	0	0	0
-Ek ödenekler	1	1	1	1	1	1	1	7
2. İş Sağlığı ve Güvenliği	1	1	1	1	1	1	1	7
- Fiziki çalışma şartları	0	0	0	1	1	1	1	4
-Özel Sigortalar	1	0	0	1	0	1	1	4
3. Kadın Çalışanlara Yönelik Haklar	1	1	1	1	1	1	1	7
-Pozitif Ayrımcılık	1	1	1	1	1	1	1	7
-Yönetimdeki Kadın İşgücü	1	1	1	1	1	1	1	7
4. Sosyal İmkânlar	1	1	1	1	1	1	1	7
5. Karar Alma ve Yönetime Katılma Hakkı	1	1	1	1	1	0	0	5
6. İşgücü Tatmin Anketi	1	1	1	1	1	0	1	6
7. Performans Değerlendirme Sistemi	1	1	1	1	1	0	0	5
8. İş Gücü Devir Oranı	1	1	1	0	0	0	1	4
9. Engelli Çalışanlar	0	0	0	0	0	1	1	2
10. Eşitlik	1	1	1	1	1	1	1	7
11. Mesleki Eğitim	1	1	1	1	1	1	1	7
12. Sendika Hakkı ve Toplu Sözleşme İmkânı	0	1	1	1	0	1	1	5
13. Ödüller	1	1	0	1	1	1	0	5
TOPLAM	14	14	13	15	13	13	14	96

SOSYAL ve İLİŞKİSEL SERMAYE								
1. Sosyal Sorumluluk Projeleri	1	1	1	1	1	1	1	7
2. Sosyal Yatırımlar	1	1	1	1	1	1	1	7
3. Yardım ve Bağışlar	1	1	1	1	1	1	1	7
4.Yolsuzluk ve Rüşvetle Mücadele	1	1	1	1	1	1	1	7
5. KSS Ödülleri	0	1	0	1	0	1	1	4
6. Kalite Yönetim Sistemi ISO 9001	0	1	1	1	1	1	1	6
7. Sektöre İlişkin Diğer Kalite Sertifikaları	1	1	1	1	1	1	1	7
8. Kalite Ödülleri	0	0	0	0	0	1	0	1
9. Tüketici Memnuniyeti	0	1	0	1	1	1	1	5
- Tüketici Memnuniyeti Araştırması	0	1	0	1	0	1	1	4
- Araştırma Sonuçlarının Yönetim Kararlarına Etkisi	0	1	0	1	0	1	1	4
10. Tüketici Şikâyet Mekanizması	1	1	1	0	0	1	1	5
11. Satış ve Sonrası Hizmet	1	1	0	1	0	1	0	4
12. Tüketici Ödülleri	0	1	0	0	0	1	0	2
13. Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum	1	1	1	1	1	1	1	7
14. Kurumsal Yönetim Endeksi	1	1	1	1	1	1	1	7
TOPLAM	9	15	9	13	9	16	13	84
DOĞAL SERMAYE								
1. Oranlar	1	1	1	1	1	1	1	7
-CO2 (Sera Gazı) Emisyonu	1	1	1	1	1	1	1	7
-Elektrik Tüketimi	1	0	0	1	1	1	1	5
-Su Tüketimi	1	1	1	1	1	1	1	7
2. Karbon Saydamlık Projesi	0	1	1	1	1	1	1	6
3. Çevre Yönetim Sistemi ISO 14001	1	1	1	1	1	1	1	7
4. Çevre Dostu Girişimler	1	1	1	1	1	1	1	7
5-Yenilenebilir Enerji	1	1	1	1	0	1	1	6
6.Çevresel Etki	1	1	1	1	1	1	1	7
7. Çevre Ödülleri	0	1	1	1	0	1	1	5
TOPLAM	8	9	9	10	8	10	10	64

ENTELEKTÜEL SERMAYE								
1.Patentler ve Telif Hakları	0	0	0	1	1	1	0	3
-Yeni Ürün Sayısı	0	0	0	1	0	1	0	2
-Patent Sayısı	0	0	0	0	1	1	0	2
-Araştırma ve Geliştirme Giderleri	1	1	0	1	1	1	0	5
2.Zımnı Bilgi, Sistemler ve Prosedürler ve Protokoller	0	0	0	0	0	0	0	0
3.Bilgi Teknolojilerine Yapılan Yatırımlar	1	1	1	1	1	1	1	7
4.İşletme Kültürü, Yönetim Süreçleri	1	1	1	1	1	1	1	7
TOPLAM	3	3	2	5	5	6	2	26
2021 YILI KURUMSAL YÖNETİM DERECELENDİRME NOTU	9,79	9	9,6	9,47	9,8	9,6	9,7	
SERMAYE ÖGELERİ TOPLAMI	34	41	33	43	35	45	39	

Çalışmada incelen işletmelerin entegre raporlarına göre aşağıdaki durumlar tespit edilmiştir;

-İnsan Sermayesi

İncelenen işletmelerin entegre raporlarında sektör ortalamasına göre ücretlerin durumu ile ilgili bilgilere yer verilmemiş olmasına rağmen ek ödenekler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili işletmelerin aldığı tedbirler ile işletme çalışanlarının sağlığı ve işin güvenliğine yönelik birtakım standartlara uygunluğunu belgelendiren OHSAS 18001 belgesine sahip incelenen bankalardan Yapı Kredi bankasına ait raporda belgeye sahip olduğu bilgisi bulunmaktadır. Ayrıca diğer işletmelerin de bu belgeye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kadın çalışanlara yönelik pozitif ayrımcılık ve yönetimdeki kadın iş gücü hakkında tüm raporlarda ayrıntılı bilgi verilmiştir.

İncelenen işletmelerin tümünde çalışanlara sunulan sosyal imkanlara ilişkin kültür sanat aktiviteleri ve tesisler hakkında bilgi verilmiştir.

İncelenen işletmelerden yalnızca Vestel'in iş gücü tatmin anketi bulunmamaktadır.

Engelli çalışanlara yönelik pozitif ayrımcılık hakkında yalnızca Vestel ve Yapı Kredi'nin entegre raporunda açıklama bulunmasına rağmen çalışanlara mesleki anlamda eğitim verildiği ve çalışanlara ayrımcılık yapılmadığı hakkında tüm entegre raporlarda bilgiler bulunmaktadır.

-Sosyal ve İlişkisel Sermaye

İncelenen tüm entegre raporlarda sosyal sorumluluk projeleri, sosyal yatırımlar, yardım ve bağışlar hakkında bilgiler yer alırken, yolsuzluk ve rüşvet ile mücadele hakkında da açıklamalar bulunmaktadır.

İncelenen tüm işletmelerde ISO 90001 dışında diğer kalite sertifikaları bulunmaktadır. Buna rağmen kalite ödülleri hakkında sadece bir işletme raporunda bilgi yer almaktadır.

Kurumsal yönetim endeksine tabi olan işletmeler incelendiği için kurumsal yönetim ilkelerine uyum sağlandığına dair bilgiler raporlarda yer almaktadır.

Tüketici haklarına saygılı kişi, kurum ve kuruluşları teşvik etmek amacı ile alınan tüketici ödüllerine sahip yalnızca iki işletme bulunmaktadır.

-Doğal Sermaye

Karbon saydamlık projesi incelenen çoğu işletmelerde bulunmasına rağmen yalnızca bir işletmenin entegre raporunda açıklamaya yer verilmemiştir.

Yenilenebilir enerji ile ilgili incelenen çoğu işletmenin raporunda bu konuya ilişkin bilgiler yer alırken yalnızca bir işletmede enerji kaynaklarına verdikleri destek ve faaliyetler hakkında herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

İncelenen işletmelerin elektrik tüketimlerine yönelik aldıkları önlemlere ilişkin açıklamalara iki bankanın entegre raporunda herhangi bir bilgi bulunmazken, diğer işletmelerin raporlarında gereken açıklamalara yer verilmektedir.

İncelenen tüm işletmelerde çevreyi pozitif yönde etkileyen çevre dostu girişimler raporlarında bulunmasına rağmen iki işletmenin çevre ödülü bulunmaması dikkat çekmektedir.

-Entelektüel Sermaye

İncelemesi yapılan mali sektörde yer alan işletmelerin herhangi bir yeni ürün ve patentine ait bilgiler raporlarında yer almamaktadır. Bir işletmenin üretime aldığı ve hizmete sunduğu yeni ürün sayısı hakkında bilgi yer alırken, patent sayısı hakkında herhangi bir bilgi bulunmazken, bir diğer işletmenin ise patent sayısı hakkında bilgiler raporda yer alırken yeni ürün sayısı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra imalat sektöründe yer alan bir işletmenin hem yeni ürün sayısı hem de patent sayısı hakkında bilgiler yer almaktadır.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin raporlarında zimmi bilgi, sistemler, prosedürler ve protokoller hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Tüm işletmelerin entegre raporlarında bilgi teknolojilerine yapılan yatırımlar ile işletme kültürü ve yönetim süreçleri hakkında yeterince açıklama bulunmaktadır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde işletmelerin sürdürülebilirliği sağlayabilmeleri için sadece kârlılık hedefini gerçekleştirmenin yetersiz olduğu, bununla birlikte bütün menfaat sahiplerinin çıkarlarının gözetilerek hareket edilmesi gerektiği kabul edilmeye başlanmıştır. İşletme performansının değerlendirilmesinde

finansal performansının tek başına yeterli olmadığı, sosyal performansın da göz önünde bulundurulması gerektiğine ilişkin literatürde pek çok çalışma bulunmakta ve bu durum sosyal performansa verilen önemi arttırmaktadır.

İşletmelerin finansal bilgileri ile birlikte sürdürülebilirlikleri ile ilgili ekonomik, sosyal ve çevresel unsurların da bir arada sunulması önemli bir raporlama yaklaşımı olarak yaygınlaşmaktadır. Bu sebeple işletmelerin sürdürülebilirlik unsurlarını da kapsayacak şekilde hazırlanan entegre raporlarda; finansal, sosyal ve çevresel unsurlar içerik öğeleri ve kılavuz ilkeler çerçevesinde ele alınarak işletmelerin nasıl değer yarattıkları açıklanmaktadır.

Çalışmada incelenen entegre raporlara ilişkin değerlendirmeler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İncelenen raporlarda sektör ortalamasına göre ücretlere ilişkin bilgilere yer verilmemekte iken, ek ödenekler ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

- Araştırma kapsamında incelenen dört bankadan sadece Yapı Kredi'de OHSAS 18001 belgesi bulunmakta iken diğer bankalarda buna ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır.

- İncelenen entegre raporların tümünde kadın çalışanlara yönelik pozitif ayrımcılık ve yönetimdeki kadın iş gücü ile çalışanlara sağlanan sosyal imkanlar, kültür sanat etkinlikleri ve tesisler hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca engelli çalışanlara yönelik pozitif ayrımcılık hakkında yalnızca Vestel ve Yapı Kredi'de açıklamalar bulunmakta iken, çalışanlara ayrımcılık yapılmadığı ile ilgili tüm işletmelerde açıklamalar bulunmaktadır.

- İncelenen işletmelerden yalnızca bir tanesinde iş gücü tatmin anketinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

- Çalışanlara mesleki anlamda eğitim verildiğine dair incelenen bütün entegre raporlarda açıklamalar bulunmaktadır.

- İncelenen tüm entegre raporlarda sosyal sorumluluk projeleri, sosyal yatırımlar, yardım ve bağışlar ile yolsuzluk ve rüşvet ile mücadele hakkında açıklama bulunduğu tespit edilmiştir.

- İncelenen entegre raporların tümünde işletmelerin ISO 90001 dışında diğer kalite sertifikalarının bulunduğu bilgisine yer verildiği, kalite ödülleri hakkında yalnızca bir raporda bilgi verildiği tespit edilmiştir.

- Tüketici haklarına saygılı kişi, kurum ve kuruluşları teşvik etmek amacıyla alınan tüketici ödüllerine sahip yalnızca iki işletme bulunduğu tespit edilmiştir.

- Karbon saydamlık projesi ile ilgili yalnızca bir işletmenin entegre raporunda açıklamaya yer verilmediği tespit edilmiştir.

- İncelenen entegre raporların yalnızca bir tanesinde işletmenin yenilenebilir enerji kaynaklarına verdiği destek ve faaliyetlere ilişkin herhangi bir açıklama bulunmadığı tespit edilmiştir.

• İşletmelerin elektrik tüketimlerine yönelik aldıkları önlemlere ilişkin yalnızca iki bankada herhangi bir bilgi bulunmadığı tespit edilmiştir.

• İncelenen entegre raporların tümünde işletmelerin çevreyi pozitif yönde etkileyen çevre dostu girişimlerinin olduğu bilgisi yer almakta iken, iki işletmenin çevre ödülünün bulunmaması dikkat çekmektedir.

• Araştırma kapsamında incelenen işletmelerin entegre raporlarında zımni bilgi, sistemler, prosedürler ve protokoller hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmez iken, bilgi teknolojilerine yapılan yatırımlar ile işletme kültürü ve yönetim süreçleri hakkında açıklamalara yer verildiği tespit edilmiştir.

Yapılan değerlendirmeler ile birlikte sonuç olarak inceleme kapsamındaki işletmelerin entegre raporlarında en çok insan sermayesi, en az da entelektüel sermaye ögesine ilişkin bilgilere yer verdiği tespit edilmiştir.

Literatürde entegre raporlama alanında çok sayıda çalışma olmasına karşın sermaye ögelerini kapsayan sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında ele alınan işletmelerin entegre raporlarında sermaye ögelerine yer verme düzeyleri incelenmiştir. Bu nedenle çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın kısıtı Türkiye’de Kurumsal Yönetim Endeksi’ne tabi entegre raporlama yayımlayan işletmeler olarak belirlenmiştir. Farklı endeksler ve ülkelerde faaliyet gösteren işletmeler üzerine yapılacak çalışmalarda daha farklı sonuçlara ulaşılabilir. Ayrıca entegre raporlamanın yaygınlaşması ve entegre raporlama yapan işletme sayısının artmasıyla birlikte gelecekteki çalışmalarda daha geniş veri setlerinden faydalanılabilir. Bu çalışmanın sermaye ögelerine yönelik olarak yapılacak başka çalışmalara ışık tutması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, S. ve Simnett, R. (2011). Integrated reporting: An opportunity for Australia's not-for-profit sector. *Australian Accounting Review*, 21(3), 292-301.

Aras, G. ve Mutlu Yıldırım, F. (2019) Entegre raporlamada çoklu sermaye ögelerini temsil eden göstergelerin belirlenmesi: Türk bankacılık sektörü örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 408-422.

Aras, G. ve Sarioğlu, G. U. (2015). Kurumsal raporlamada yeni dönem: Entegre raporlama. *Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği*, İstanbul.

Aslanoğlu, S. ve Zor, İ. (2006). Bilgi varlıklarının değerlemesi: Entelektüel sermaye ölçüm ve değerlendirme modelleri: Karşılaştırmalı bir analiz. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (29), 152-165.

Bateman, I. J. ve Mace, M. G. (2020). The natural capital framework for sustainably efficient and equitable decision making. *Nature Sustainability*, (3), 776-783.

Battal, Ü. (2018). Sürdürülebilirlik raporlaması ve entegre raporlama: Türk Hava Yolları ve Güney Afrika Hava Yolları incelemesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11(3), 393-424.

- Berberoğlu, V. (2019). *Entegre raporlama uygulamalarının çoklu sermaye ögeleri ve kılavuz ilkeler çerçevesinde analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dar, A. ve Mishra, M. (2021). Human capital and SMEs internationalization: Development and validation of a measurement scale. *Global Business Review*, 22(3), 718-734.
- Dereköy, F. (2018). Entegre raporlama uygulamalarının Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi bağlamında değerlendirilmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(32), 589-608.
- Eskin, İ. (2019). Entegre raporlama ve entegre raporlama bileşenlerinin Borsa İstanbul ulaşım endeksinde yer alan şirketlerin yıllık faaliyet raporlarında incelenmesi. M. Başaran, S. Aydın, T. Özbek ve M. Erol (Ed.), *VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi* içinde (69-81. ss.). Yıldız Teknik Üniversitesi Matbaası.
- Gökoğlu, H. H. ve Tutkavul, K. (2022). Özel ve kamu sermayeli bankaların yayımladıkları entegre raporların sermaye ögeleri bazında karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24 (1), 199-233. doi: 10.31460/mbdd.908407
- Güldoğan, Ö. (2021). *Entegre raporlama ve AHP yöntemiyle entegre raporlama endeksinin oluşturulmasına yönelik bir model önerisi* (Doktora Tezi). Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İşgüden Kılıç, B. (2018). Entegre raporlama ve Türkiye'deki gelişmeler: Entegre rapor hazırlayan işletmeler ve BİST kurumsal sürdürülebilirlik endeksinde yer alan işletmeler açısından bir inceleme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 28-64.
- Kaya, U. ve Atasel, O.Y. (2022). Entegre raporlama çerçevesinde tanımlanan sermaye ögelerinin değer yaratma süreci ile ilişkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde bir araştırma. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(2), 249-276.
- Kevser, M. (2020). Entegre raporlama ve kamu bankalarında uygulanabilirliği üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 4231-4251.
- Küçükgergerli, N. (2016). *Entegre raporlama endeksi: Bir model önerisi* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lipunga, A. M. (2015). Integrated reporting in developing countries: Evidence from Malawi. *Journal of Management Research*, 7(3), 130-156.
- Özbay, D. (2013). *Kurumsal sosyal sorumluluk endeksi: Bir model önerisi* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, S. (2019). Geleceğin kurumsal raporlama yaklaşımı olarak entegre raporlama: Garanti Bankası örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (81), 1-20.
- Rumman, A. A. (2021). Transformational leadership and human capital within the disruptive business environment of academia. *World Journal on Educational Technology*, 13(2), 178-187.
- Saban, M., Vargün, H. ve Gürkan, S. (2017). Yatırımcılara bilgi sağlama aracı olarak entegre raporlama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(4), 915-936.
- Sevim, Ş. ve Bayhan, B. (2018). *Kamu sektöründe entegre raporlama: Üniversitelerde entegre raporlama mimarisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sevim, Ş., Kestane, A. ve Yılmaz, N. D. (2017). Entegre raporlamanın yatırımcılar açısından analizi: Entegre yatırım analizi algoritması. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(14), 154-170.
- Tuğay, O. ve Temel, F. (2022) Türkiye'de çimento sektöründeki şirketlerin uluslararası entegre raporlama kılavuz ilkelerine uyum düzeyinin CRITIC ve MAIRCA yöntemleriyle

değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (50), 45-57.

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi. Erişim Tarihi: 09.07.2022, <http://www.entegreraporlamatr.org/tr/images/pdf/IIRC-TR.pdf>.

Vargün, H., Kılınçaslan, S. ve Akbulut, H. (2021). Türkiye’de entegre raporlama düzeyinin belirlenmesine yönelik ampirik bir araştırma. *International Journal of Financial Economics and Banking Practices*, 2(1), 18-37.

Yılmaz, B., Atik, M. ve Okyay, A. (2017). Geleceğin raporlama sistemi: entegre raporlama. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, (52), 95-108.

Yüksel, F. (2017). *Entegre Raporlama*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Yüksel, F. ve Aracı, H. (2017). Entegre raporlama, Türk işletmelerinin entegre raporlamaya bakışı üzerine bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 24(3), 741-757.